Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

سال انتشار	۱۴۰۵	شماره انتشار	۲۹	صفحات	۱-۱۴

واکاوی الگوهای کیفردهی و کیفرگذاری جرائم سایبری در نظام حقوقی ایران و عراق با تاکید بر اصول ترجیح قطعیت، ترمیم یافتگی و تناسب مجازات

خانم دکتر طاهره سادات نعیمی و آقای مصطفی اسکندری

استادیار گروه فقه و حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان(خوراسگان)، اصفهان، ایران

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرمشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

چکیده

جرائم سایبری به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های عصر دیجیتال، توجه نظام‌های حقوقی مختلف از جمله ایران و عراق را به خود معطوف داشته است. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد تطبیقی، به واکاوی الگوهای کیفردهی و کیفرگذاری جرائم سایبری در نظام حقوقی ایران و عراق با تأکید بر اصول ترجیح قطعیت، ترمیم‌یافتگی و تناسب مجازات می‌پردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر دو کشور جرائم سایبری را در چهار دسته اصلی «علیه امنیت ملی، اشخاص، اموال و سازمان‌ها» جرم‌انگاری کرده‌اند و عناصر مادی، روانی و ارتباط با فضای سایبر را شرایط تحقق جرم می‌دانند. الگوهای کیفردهی در هر دو نظام شامل کیفردهی معین، نامعین، فرضی و الزام‌آور است. تفاوت اساسی دو نظام در این است که قانون ایران رویکرد جامع‌تر و تفصیلی‌تری نسبت به جرائم سایبری دارد و بر اصلاح مجرم و حقوق فردی تأکید می‌کند، در حالی که عراق به دلیل شرایط خاص امنیتی، بر مجازات‌های شدیدتر و حفظ امنیت عمومی تمرکز دارد. اصل تناسب مجازات در هر دو نظام تا حدی رعایت شده، اما اصل ترمیم‌یافتگی در قوانین ایران پررنگ‌تر از عراق است. در نهایت، همکاری منطقه‌ای و به‌روزرسانی قوانین متناسب با تحولات فناوری، ضرورتی انکارناپذیر برای هر دو کشور است.

واژگان کلیدی: کیفرگذاری، کیفر دهی، جرائم سایبری، تناسب مجازات، ترمیم یافتگی، الگوهای کیفردهی، حقوق ایران و عراق

طبقه‌بندی JEL : فقه – حقوق – جزا و جرم شناسی – حقوق بین الملل – حقوق خصوصی

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

Analyzing the patterns of criminalization and criminalization of cybercrimes in Iran and Iraq's legal system with emphasis on the principles of preference for certainty, restoration and proportionality of punishment.

Dr Tahereh Sadat Naimi and Mr Mustafa Eskandari

Abstract

As one of the most important challenges of the digital age, cybercrimes have attracted the attention of different legal systems, including Iran and Iraq. The current research, with descriptive-analytical method and comparative approach, examines the patterns of criminalization and criminalization of cybercrimes in the legal system of Iran and Iraq, emphasizing the principles of preference for certainty, restoration, and proportionality of punishment. The findings of the research show that both countries have criminalized cyber crimes in the four main categories of "against national security, persons, property and organizations" and consider the material, psychological and cyberspace elements as the conditions for committing the crime. Punishment patterns in both systems include certain, indefinite, hypothetical and mandatory punishments. The main difference between the two systems is that Iran's law has a more comprehensive and detailed approach to cyber crimes and emphasizes criminal reformation and individual rights, while Iraq focuses on more severe punishments and maintaining public security due to specific security conditions. The principle of proportionality of punishment is observed to some extent in both systems, but the principle of restitution is more prominent in the laws of Iran than in Iraq. Finally, regional cooperation and updating laws in line with technological developments is an undeniable necessity for both countries.

Keywords: Punishment, punishment, Cyber crimes, Proportion of punishment, recovery, Patterns of punishment, Laws of Iran and Iraq

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

متن مقاله

۱. مقدمه

یکی از جرم های موجود در جهان حاضر، جرم های سایبری است که عبارتی دیگر از جرم های الکترونیکی در زمان حال است. به گونه ای که عملا شایسته تحلیل و کیفر گذاری است. از سوی دیگر جرائم سایبری به جرائمی اطلاق می شود که نوعی فعالیت های غیر قانونی است که با استفاده از دستگاه های کامپیوتر و یا استمداد از اینترنت و فضای مجازی انجام می شوند. مهمترین مصادیق این نوع جرائم می تواند در قالب بندی های سرقت های هویت افراد، به شکل استفاده کردن غیر مجاز از اطلاعات شخصی دیگران مانند شماره های کارت اعتباری یا اطلاعات مالی یا اسم اشخاص همچنین کلاهبرداری از طریق نام یا اطلاعات مالی دیگران و تقلب نیز می تواند قرار گیرد.

افزون بر این تجارت کردن کالاهای غیر قانونی خرید و فروش یا توزیع کالاهای غیر قانونی در قالب خدمات غیر قانونی در فضای آنلاین یا منتشر کردن بدافزار در قالب طراحی کردن یا توزیع نرم افزارهای مخرّب که به سیستم های کامپیوتری افراد آسیب برساند یا به سرقت اطلاعات یا داده های افراد اقدام می ورزد. همچنین حمله های توزیع شده و منتشر شده که هدف آنها مختل کردن دسترسی به وبسایت ها یا سرورها می باشد.

این نوع جرائم می توانند آثار مخرب زیادی بر افراد و جامعه و سازمان ها و موسسات مالی و غیر مالی بر جای بگذارند. دنیای دیجیتال به گونه ای است که در قالب جرائم سایبری به شکل هایی مانند فیشینگ یا ایجاد کردن ایمیل ها یا وب سایت های غیر واقعی و در واقع جعلی، برای فریب دادن کاربران و سرقت کردن اطلاعات مخفی آنان مانند کدهای رمز عبور آنها صورت می گیرد

کشور عراق و ایران با دارابودن نقاط مشابه و متفاوت در رابطه با این جرم، جرم انگاری نموده و مجازات های مترتب بر آن را بیان ساخته است. به طوری که در هر دو کشور می توان قوانین مترتب بر این جرم و شرایط و ضوابط آن را شناسایی کرد. لذا مقاله حاضر با تمرکز بر دو نظام حقوقی تاثیرگذار با این سوال اساسی شروع می شود که در واقع کیفرگذاری جرائم سایبری در حقوق کیفری ایران و عراق چگونه کیفر گذاری می شود؟

از نگاه اهمیت باید گفت که یکی از مباحث مهم در جهان امروز، وقوع جرائم جدید با توجه به شرایط جدید از جامعه و وجود عصر فناوری اطلاعات است و جرائم الکترونیکی یکی از مهمترین جرائم کنونی و رایج در جهان امروز است که نیاز به تحلیل و بررسی ابعاد، مصادیق و مجازات های جدید برای این نوع از جرائم احساس می شود. لذا با توجه به اهمیت موضوع در جهان امروز می توان پژوهش بر آن را یکی از مهمترین پژوهش های امروزه دانست. افزون بر این، با توجه به اهمیت موضوع در جهان امروز، خلا پژوهشی در جهت تحلیل این نوع از جرائم که در واقع جنبه ای از مستحدثه بودن را دارد وجود دارد و این خلاء ضرورت پژوهش های اینچنینی را ایجاب می کند که با هدف بیان سیاست های لازم نیز در جهت تقلیل این نوع از جرائم مبتلابه را ایجاب می نماید.

افزون بر این از منظر ضرورت نیز باید اشاره کرد که به علت خلا های ناشی از پژوهش های اینچنینی که نگاه مبسوط یا جامعی را نسبت به این دست از موضوعات داشته باشند کاملا محسوس بوده و لذا پایان نامه حاضر بر آن است که در حد توان با ژرف اندیشی به این موضوع از جنبه حقوقی بپردازد.

۲. چارچوب مفهومی

۲.۱. جرم سایبری

جرم سایبری در حقوق ایران به جرائمی اطلاق می‌شود که در فضای سایبر یا فضای مجازی یا الکترونیک رخ می دهد و این به گونه ای است که چنین جرمی در واقع به واسطه استفاده از ابزارهای دیجیتال و شبکه‌های اینترنتی صورت می‌گیرد. به عبارتی دیگر، این نوع از جرائم در فضای مجازی و از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات انجام می‌پذیرند.

به بیان دقیق تر، سرقت و هک کردن اطلاعات در فضا یا محیط سایبری نوعی مشکل اصلی و اساسی می باشد که در سطح و حیطه جهانی بر سلامتی روح و روان، حس امنیت و آرامش افراد تاثیر می گذارد. به رغم آسان بودن دسترسی به اینترنت و فرصت های گسترده ای که این عملکرد

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

برای سرقت سایبری ارائه می دهد، این نوع جرائم در کشور ایران و عراق جرم انگاری شده است. در اصطلاح حقوقی جرم سایبری به عنوان یک پدیده نوزاد و در حال تحول به طور فزاینده‌ای در عصر دیجیتال ظهور کرده است. این نوع جرائم به دلایل متعددی از جمله دسترسی آسان به فناوری اطلاعات، ناشناختگی مجرمان و پیچیدگی پیگیری آنها، به یکی از چالش‌های بزرگ حقوقی برای کشورها تبدیل شده است.

و لذا این نوع جرائم به عنوان یک تهدید جدی در سطح جهانی و در هر دو کشور ایران و عراق، مورد توجه قانون‌گذاران قرار گرفته است. هر دو کشور قوانین و مقرراتی را برای مقابله با این جرایم وضع کرده‌اند، اما تفاوت‌هایی در رویکرد قانونی و مجازات‌ها وجود دارد.

در نتیجه ماهیت این جرائم موسوم به جرائم رایانه ای یا فضای مجازی نیز خوانده شده است. لذا بر پایه نوع و میزان جرم مذکور، مجازات هایی مشتمل بر پرداخت کردن خسارات و جریمه ها و یا به شکل حبس یا مجازات های دیگر در بر داشته باشد.

چنانکه در گستره اصطلاحات حقوقی در حقوق موضوعه کشور عراق نیز به این جرائم، «الجریمۀ السیبرانیۀ» اطلاق می شود. یعنی جنایت مجازی که در فضای الکترونیکی نشأت گرفته از سایبر یعنی فضای خیالی یا مجازی اتفاق می افتد.

۲.۲. انواع جرائم سایبری و مصادیق آن

۲.۲.۱. انواع جرائم سایبری

در رابطه با جرائم سایبری می توان مهمترین انواع آن را در گستره جهان امروز و در جامعه ایران و عراق موارد ذیل دانست:

۱- سوء استفاده از سیستم های کامپیوتری

سوء استفاده کردن از سیستم های رایانه ای در قالب بندی ایجاد کردن صفحه های جعلی فروش یا بانکی برای دزدی کردن از حساب دیگران است. همچنین وب سایت های سرمایه گذاری به شکل کلاهبرداری در این نوع جرائم سایبری مشهود است.

در حقوق کشور ایران، مجازات آن زندانی شدن به مدت ۱ تا ۵ سال است این مجازات علاوه بر برگرداندن مال می باشد(ماده۱۳ قانون جرائم رایانه ای، مصوب۱۳۸۸)

۲- اختلاس سایبری

این نوع اختلاس به معنای برداشت های غیر قانونی مالی است که در قالب بندی هک کردن حساب های سازمانی توسط برخی از کارمندانی است که با کارفرمای خویش مشکل داشته یا اخراج شده یا به هر دلیلی مشکل دارند.(قانون جرائم رایانه ای، ۱۳۸۸، ماده ۱۴ و ۱۵)

کشورعراق نیز با توجه به رشد فناوری اطلاعات و افزایش استفاده از اینترنت، با جرایم سایبری مواجه است. قانون‌گذاران عراقی نیز برای مقابله با این جرایم، قوانینی را وضع کرده‌اند.

۳- جعل اسناد مالی

معنای جعل در گستره قانون، بر گرفته از معنای لغوی آن است به معنای قرار دادن. با این اوصاف، در قوانین عراق به صورت مستقیم جعل مترادف با تزویر در نظر گرفته شده است زیرا در قوانین موضوعه عراق جعل به معنای تغییر حقیقت با هدف فریب است. همچنین به معنای سند سازی یا غش در سند یا وثیقه یا هر نوشتار با یکی از راههای معمول و معنوی است که در قوانین این کشور در قالب ماده ۲۸۷ بیان شده است.[۱]

توضیح اینکه جعل کردن اسناد مالی به ایجاد کردن داده های الکترونیکی با هدف فریب دادن افراد گفته می شود که می تواند به صورت جعل کردن چک های دیجیتال یا حواله های بانکی، ساختن فاکتور های صوری جهت فرار کردن از مالیات می باشد. مجازات این جرائم در قوانین ایران، حبس یا زندانی شدن به مدت ۱ سال تا ۵ سال است(قانون جرائم رایانه ای، مصوب ۱۳۸۸ ماده۶)

۴- ترور سایبری و باجگیری

ترور سایبری و باجگیری یکی دیگر از انواع جرائم سایبری است.ترور سایبری به معنای استخدام ابزارها و لوازم سایبری با اهداف تخریب کردن ساختارهای اصلی و ایجاد کردن اختلال در گستره امنیت ملی است که در مواقع بسیاری همراه با ایجاد وحشت و رعب در عامه جامعه می باشد. و بر پایه قانون جرائم رایانه ای در ایران، هرنوع حمله کردن به سیستم های حیاتی کشور مانند سیستم انرژی، حمل و نقل و بانک، مجازات دو

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

تا ده سال حبس را در بر دارد.(قانون جرائم رایانه ای، ماده ۹)

اگر باج گرفتن همراه با فریب دادن کاربران انجام گردد، این ماده قانونی آن را تحت پوشش قرار می دهد. مضافا اینکه مجازات حبس بین یک تا پنج سال را در بر دارد.(قانون جرائم رایانه ای، کلاهبرداری، ماده۱۳)

۲.۲.۲. مصادیق جرائم سایبری

با توجه به اینکه جرم سایبری به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که با استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (ICT) به شکل غیرقانونی انجام می‌شوند و می‌توانند به حقوق دیگران آسیب برسانند،می توان گفت که مهمترین مصادیق جرائم سایبری در کشور ایران در قالب بندی های ذیل مشهود است:

۱- جرائم علیه امنیت ملی

انتشاردادن اطلاعات نادرست یا تحریک آمیز که امنیت ملی را به خطر بیاندازد از مصادیق جرم سایبری محسوب می شود که در قانون مجازات ایران بیان شده است.(قانون مجازات الکترونیکی، ماده۱) به گونه ای که در این قوانین انتشار اطلاعات نادرست به عنوان نوعی تهدید جهت مخالفت با نظم عامه و تهدید ثبات جامعه محسوب می شوند. جرائم علیه امنیت ملی از طریق جاسوسی و تبلیغ علیه نظام و انتشار اخبار کذب و شایعات در حیطه فضای سایبر از مهمترین مصادیق جرائم سایبری در این زمینه است.

به معنای نشر اطلاعات دروغین است. لذا انتشار اطلاعات نادرست و غیرمستند که می‌تواند به از بین بردن اعتماد عمومی منجر شود.

در هر دو کشور، با توجه به توسعه سریع فناوری و اینترنت، ضرورت وضع قوانین محکم و تأمین امنیت سایبری بیش از پیش احساس می‌شود. توجه به این مسائل به تنهایی کافی نیست و باید آگاهی عمومی و آموزش‌های لازم برای مقابله با جرائم سایبری نیز افزایش یابد.

نتیجه این عملکرد، ورود یا رسوخ ضرر به مصالح کشور است بنابراین، تحصیل و تحویل اطلاعات به نفع دشمن توسط فرد جاسوس، عملا به ضرر کشور و منافع آن و عملا به نفع کشور متخاصم می باشد. چنانچه مشهود است، با توجه به جهان امروز و قابل بندی بسیاری از داده ها و اطلاعات کشور به صورت الکترونیکی و رایانه ای، جاسوسی در این عرصه نیز مصداقی بارز از جرم الکترونیکی است که در جایگاه خود مورد بحث تطبیقی قرار خواهد گرفت.

مضافا اینکه در حیطه بین المللی نیز تلاش بر این صورت گرفته که مقرراتی وضع شود که در واقع (در تعریف جرم جاسوسی) وحدت ایجاد نماید. به عنوان مثال، در مورد جاسوسی تعریفی ارائه شودکه از لحاظ حقوق فردی و افراد جامعه و ضمانت و آزادیهای فردی و بالاخره تشکیلات قضایی، دولت ها مجاز نباشند که هر عملی را جاسوس شناخته و مرتکب را تحت عنوان جاسوس مورد تعقیب قرار دهند. به عنوان مثال، ماده نوزدهم قطعنامه بروکسل مصوب ۱۸۷۴بیان می دارد (جاسوس کسی است که بطور مخفیانه و با وسایل و بهانه های مخصوص اطلاعات را جمع آوری می کند. برای تحصیل اطلاعات در نقاط اشغال شده به وسیله نیروی دشمن با قصد اینکه آنها را به طرف مقابل تسلیم نمایند تجسس می کند .)) ضمناً پروتکل دوم کنوانسیون های ۱۹۴۹ میلادی ، ژنو در مورد حقوق بشر که در ۸ ژوئن ۱۹۷۷ به تصویب رسیده به موضوع رفتاربا اسرای جنگی پرداخته است . (مجیدی، سید مسعود،۱۳۹۵)

به عنوان مثال، جاسوسی سایبری به معنای جمع آوری اطلاعات محرمانه با استمداد از سیستم های رایانه ای و ارسال آن به بیگانگان، جرم محسوب می شود و مجازات های سنگینی را در بر دارد. همچنین نفوذ کردن به سیستم های دولتی به معنای دسترسی غیر مجاز به سیستم های رایانه ای دولتی و سازمان های حساس، جرم است و می تواند امنیت ملی را به خطر بیاندازد. و تبلیغ علیه نظام به معنای انتشار محتوای مخالف نظام جمهوری اسلامی ایران در فضای سایبری، جرم محسوب می شود(قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲)

این نوع از جرائم سایبری در کشور عراق موجود است که در گزاره های قانونی عراق جرم انگاری شده است. مهمترین موارد جرائم علیه امنیت ملی از قبیل انتشار دادن اطلاعات نادرست یا تحریک آمیز که امنیت ملی را به خطر بیاندازد می باشد.(قانون مجازات الکترونیکی عراق، ماده ۱)

همچنین جاسوسی به معنای گردآوری اطلاعات محرمانه به نفع دشمن و

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

ارسال این اطلاعات جرم محسوب می شود و مجازات های سنگینی برای آن در نظر گرفته شده است.(قانون العقوبات العراقی، المادۀ ۲۰۱)

چنانچه ترویج افکار مخالف نظام به معنای انتشار محتوایی که به امنیت و ثبات کشور آسیب برساند نیز جرم انگاری شده است که از زیرمجموعه های جرائم علیه امنیت ملی محسوب می شود.(قانون العقوبات العراقی، المادۀ، ۲۰۱)

نفوذ کردن به سیستم های دولتی به معنای دسترسی غیر مجاز به سیستم های رایانه ای دولتی و سازمان های حساس، جرم محسوب شده و می تواند امنیت ملی را خدشه دار کند(قانون جرائم الالکترونیۀ للعراق، المادۀ ۴۴۰)

۲- جرائم علیه اشخاص

در جرائم سایبری برخی از مصادیق این نوع جرائم بر علیه افراد جامعه است. به این معنا که هتک حیثیت، نشر دادن اطلاعات خصوصی فرد در فضای سایبر، تهدید کردن و ارعاب از طریق اینترنت و شبکه های مجازی از مهمترین موارد این نوع جرائم علیه اشخاص است.(قانون مجازات الکترونیکی، مواد ۲و۳و۴)

از مهمترین موارد جرائم علیه اشخاص که می تواند در فضای سایبری انجام شود در رابطه با افترا و توهین می تواند در قالب بندی نشر مطالب افترا آمیز یا توهین آمیز در فضای سایبری، است که مشمول مجازات های مقرر در قانون مجازات اسلامی برای افترا و توهین است.(قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲ ماده۵۰۰)

همچنین هتک حیثیت به معنای انتشار محتوایی که به اعتبار و حیثیت افراد آسیب برساند، جرم محسوب شده و قابل پیگیری است. مضافا اینکه کشف اسرار و حریم خصوصی به معنای فشای اطلاعات شخصی افراد بدون رضایت آنها، جرم بوده و مجازات حبس و جزای نقدی دارد. (ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی)

افزون بر موارد مذکور، تهدید افراد از طریق فضای سایبری نیز جرم بوده و قابلیت تعقیب دارد(قانون مجازات اسلامی ایران) کلاهبرداری رایانه ای که با استفاده از سیستم های رایانه ای و شبکه های اطلاع رسانی فریب اشخاص و تصاحب اموال آنها است جرم محسوب می شود و تصرف عدوانی در اموال غیر به معنای دسترسی غیر مجاز به حساب های بانکی یا سایر دارایی های دیجیتال و تصرف در آنها جرم محسوب می شود.(ماده ۶۹۴ قانون مجازات اسلامی)

چنانچه اغتشاش در سیستم های رایانه ای به معنای ایجاد اختلال در عملکرد سیستم های رایانه ای به منظور کسب منفعت یا ضرر رساندن به دیگران، جرم می باشد.(ماده ۶۹۶)

مشابه چنین مواردی در قوانین عراق نیز مشهود است. هتک حیثیت و انتشار اطلاعات خصوصی، تهدید و ارعاب از طریق اینترنت و شبکه های اجتماعی محسوب می شود.(قانون الجرائم الالکترونیه،(رقم ۵۵)، مع تعدیلاته اللاحقۀ، ۲۰۱۲، المادۀ ۲و۳و۴)

به طور کلی قوانین عراق در زمینه جرایم سایبری عمدتاً در قانون شماره ۵۵ برای سال ۲۰۰۷ در خصوص جرایم سایبری و قانون شماره ۳۰ برای سال ۲۰۱۲ در خصوص حمایت از داده‌های شخصی و شبکه‌های کامپیوتری تمرکز دارند. همچنین، قانون مجازات عراق (Revised Penal Code) نیز حاوی موادی است که به جرایم سایبری مرتبط می‌شوند.

در جرائم علیه اشخاص می تواند تهدید و افترا باشد که قانون جرائم سایبری عراق، تهدید و افترا از طریق شبکه های کامپیوتری را جرم انگاری کرده است.(قانون الجرائم الالکترونیه، ۲۰۱۲ الماده۲)

همچنین نقض حریم خصوصی در حیطه قانون حمایت از داده های شخصی قرار گرفته است به طوری که جمع آوری، ذخیره و استفاده غیر قانونی از اطلاعات شخصی جرم انگاری شده است(المادۀ۵) چنانچه توسعه و سوء استفاده از نرم افزارهای جاسوسی به معنای انجام هر گونه اقدام برای نفوذ به سیستم های کامپیوتری و جمع آوری اطلاعات شخصی بدون رضایت فرد جرم محسوب می گردد.

در این رابطه، کلاهبرداری سایبری و سوء استفاده از اطلاعات افراد نیز در گستره حقوق عراق، اززیر مجموعه های جرائم علیه اشخاص محسوب می گردد

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

۳- جرائم علیه اموال

کلاهبرداری کردن، سرقت کردن اطلاعات، برداشت کردن غیر مجاز وجوه بانکی همچنین جعل کردن هویت در فضای سایبری از مصادیق جرائم علیه اموال در فضای سایبری است. (قانون جرائم رایانه ای، ماده ۱۲و۱۳ و ۱۵)

در قوانین کشور عراق تخریب کردن سیستم های دولتی، نفوذ کردن به داده های دولتی و جاسوسی سایبری بر اساس قوانین موضوعه کشور ایران از مهمترین مصادیق جرائم سایبری محسوب می شود.(قانون الجرائم الالکترونیه، المادۀ ۸ و ۹)

در این رابطه کلاهبرداری رایانه ای با استفاده از سیستم های رایانه ای و شبکه های اطلاع رسانی، فریب دادن اشخاص و تصاحب اموال آنها در پرتو فضای سایبر نیز جرم انگاری شده است.(قانون جرائم الکترونیۀ المادۀ ۴۴۲)

سرقت کردن اطلاعات به معنای دسترسی غیر مجاز به اطلاعات محرمانه و سرقت آن، جرم محسوب می شود.(قانون جرائم الکترونیه، المادۀ ۴۳۹)

۴- جرائم علیه شرکت ها، سازمان ها و دولت

دستیابی غیر مجاز به سیستم های رایانه ای، تخریب داده ها و برنامه ها، جاسوسی صنعتی در فضای سایبری از مصادیق جرائم سایبری محسوب می شود که در حقوق موضوعه کشور ایران، جرم انگاری شده است.(قانون جرائم رایانه ای، مواد ۱۶ و ۱۷ و ۱۸)

در کشور عراق نیز تخریب کردن سیستم های دولتی و نفوذ به داده های دولتی و جاسوسی سایبری از مصادیق این نوع از جرائم سایبری محسوب می شود که در قانون مجازات الکترونیکی عراق نیز جرم انگاری و برای آن مجازات های متناسبی در نظر گرفته شده است.(قانون الجرائم الالکترونیکیۀ،(القانون رقم۵۵)، المادۀ ۸و۹)

ترویج کردن افکار مخالف نظام به معنای انتشار دادن محتوایی که به امنیت و ثبات کشور آسیب برساند نیز جرم حسوب میشود.(قانون العقوبات العراقی، المادۀ ۲۰۱) همچنین نفوذ کردن به سیستم های دولتی به معنای دسترسی غیر مجاز به سیستم های رایانه ای دولتی و سازمان های حساس نیز جرم محسوب می شود و می تواند امنیت ملی را به خطر بیاندازد و از زیر مجموعه های جرائم علیه دولت و حکومت محسوب می گردد.(قانون جرائم الکترونیۀ المادۀ ۴۴۰)

در این حیطه می توان گفت که قانون ایران در جرائم سایبری دارای رویکرد کلی تر و جامع تری است و قوانین مشخصی را برای انواع و اقسام مختلف جرائم سایبری تدوین نموده است. این در حالی است که قانون عراق بر مبانی کلی جرائم تاکید نموده است و جرائم سایبری را به عنوان صادیق جرائم سنتی در نظر می گیرد. و مجازات های مقرر برای جرائم سایبری در ایران، به طور سنگین تر از مجازات های مقرر در کشور عراق می باشد.

در ایران پلیس فتا مسئولیت اصلی رسیدگی به جرائم سایبری را بر عهده دارد. در کشور عراق، این مسئولیت بر عهده سازمان های مختلفی از جمله پلیس و دستگاه قضائی می باشد

۳. تحلیل الگوهای کیفردهی جرائم سایبری در حقوق ایران و عراق

الگوهای کیفردهی جرائم سایبری در گستره حقوق ایران و عراق با وجود اشتراکات ناشی از ریشه های فقهی، فرهنگی دارای تفاوت هایی نیز می باشد. به صورتی که عملا تحت تاثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی همچنین پیشرفت های تکنولوژیکی شکل گرفته است. در این عرصه مهمترین الگوهای کیفردهی جرائم سایبری به شرح ذیل می تواند ساختار یابد:

۳.۱. الگوی کیفردهی به شکل معیّن

در اصل، اولین و معروف ترین نوع از الگوی کیفردهی، کیفر دهی به شکل معین است. در قالب بندی این الگو، مجرم به میزان معین و الزام‌آوری از کیفر محکوم می‌شود. در کیفردهی معین، مجرم به‌صورت خودکار به میزان معین و ثابتی از کیفر که توسط قانون‌گذار تعیین‌شده است محکوم‌شده که می‌بایست به‌صورت کامل تحمل شود. در این الگو، برخلاف الگوی نامعین، مجرم به طیفی از مجازات- محکوم نشده و

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

صلاحدید قضایی در آن جایگاهی ندارد. این الگو اغلب، با توجه به شدید و ثابت بودن مجازات، برای جرائم خاص یا مجرمان مکرر به کار گرفته می‌شود.

این در حالی است که در سیستم حقوقی کشور ایران، در موارد مختلفی این الگو مورد پیش بینی قرار گرفته است. به عنوان مثال در رابطه با مجازات جرم آدم-ربایی درصورتی‌که بزه-دیده کمتر از پانزده سال بوده یا ربودن توسط وسایل نقلیه انجام پذیرد، قاضی مکلف است حداکثر مجازات را تعیین نماید و صلاحدید قضایی در تعیین میزان کیفر دخالتی ندارد. یکی از انتقادات وارد به این رویکرد در تعیین کیفر، عدم توجه به شخصیت مرتکب و عدم توجه به پیامدهای اصلاحی کیفر بر شخصیت مجرم است.

در این الگو، هیئت‌هایی از قبیل هیئت بررسی آزادی مشروط یا مقامات زندان در آزادی زندانی نقشی ندارند. در عمل، برای رفع این انتقاد و کاهش پیامدهای مجازات حبس و ایجاد انگیزه در محکوم برای اصلاح و جبران صدمات ناشی از جرم در طول تحمل مدت حبس، محکوم می‌تواند در صورت برخورداری از رفتار خوب و بروز نشانه‌های اصلاح، در هرماه تعداد روزهایی را به‌عنوان «روزهای خوب» کسب نموده که جمع این روزها می‌تواند آزادی مجرم را تسریع نماید. این روزهای خوب تحت تأثیر عواملی چون عدم ایجاد مشکل در زندان، ایجاد اصلاح در رفتار مرتکب و مشارکت در برنامه‌های آموزشی و فعالیت‌های کاری و خود بهبودی در زندان قرار دارد. این موضوع در ماده ۵۲۰ قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲) نیز پیش-بینی شده است به‌طوری که محکومان می‌توانند در صورت رعایت ضوابط و مقررات زندان و مشارکت در برنامه‌های اصلاحی و تربیتی و کسب امتیازات لازم پس از سپردن تأمین مناسب، ماهانه حداکثر سه روز از مرخصی برخوردار شوند(مهرا و همکاران. ۱۳۹۶،ص۱۰۵-۱۴۰..

۳.۲. الگوی کیفردهی به شکل نامعیّن

کیفردهی نامعین با عنوان «کیفردهی مشورتی یا اختیاری» نیز نامیده می‌شود؛ در این الگو، قاضی از اختیار و صلاحدید بیشتری در تعیین کیفر برخوردار است و قضات در رابطه با طیفی از مجازات‌ها، حق انتخاب دارند؛ هرچند برای مقام قضایی جنبه الزام‌آور ندارند. در این نوع از کیفردهی، قانون‌گذار مدت معین و ثابتی برای کیفر تعیین نمی‌نماید و تعیین کیفر را به صلاحدید قضایی منوط می‌کند؛ در این الگو؛ حداقل و حداکثر دوره را توسط قانون مشخص شده است و قاضی اجازه دارد بر اساس اوضاع و احوال هر پرونده، میزان کیفر را تعیین نماید، با این وجود، در این الگو، قاضی در مقام تعیین کیفر به‌جای تعیین مدت مشخصی به‌عنوان کیفر، در حکم خود حداقل و حداکثر مجازات قابل اجرا را (یک تا دو سال حبس) تعیین می‌نماید. کیفردهی نامعین دهه‌های متعددی به‌عنوان الگوی غالب در نظام کیفری، به‌ویژه در نظام کامن-لا، به‌کار رفته است. این نظام کیفردهی در چهارچوب رویکرد اصلاح و درمان به مجازات بنا شده است. رویکردی که در آن این باور امیدوارانه وجود دارد که زندان می‌تواند در بازپذیری مجرم نقش مؤثری داشته باشد. در این رویکرد، اختیارات مقامات غیرقضایی، از جمله روان-شناسان، مددکاران، روان-پزشکان، در مجازات بسیار پررنگ است(هالوی، ۱۳۹۳، ص۶۶).

در نظام کیفردهی ایران، قاضی مکلف است میزان معینی از مجازات را در حکم خود قید نماید؛ اما در این مجازات معین دادگاه می‌تواند بر اساس ماده ۵۸ قانون مجازات اسلامی با پیشنهاد دادستان یا قاضی اجرای احکام، پس از گذراندن نصف محکومیت در جرائمی که مجازات آن‌ها بیش از ده سال حبس است و در سایر جرائم پس از تحمل ثلث مجازات، با حصول شرایط مقرر در این ماده، ادامه محکومیت وی را مشمول آزادی مشروط نماید.

۳.۳. الگوی کیفردهی به شکل فرضی

الگوی کیفردهی فرضی یا «الگوی کیفردهی رهنمودمحور»در رابطه با تمام جرائم یا طبقه خاص از جرائم اعمال می‌شود. در این الگو، برخلاف الگوی معین و نامعین، به صلاحدید قضایی، جایگاه معقول و متعارفی داده‌شده است. این الگو به‌عنوان الگویی ترکیبی شناخته می‌شود که تلاش می‌کند با ترکیب کیفردهی نامعین و کیفردهی الزامی، کیفردهی را تا حدی متعادل نماید. در این نوع از کیفردهی، قانون‌گذار میزان هنجارمند و قاعده‌مندی از کیفر را برای هر جرم تعیین می‌نماید و به قضات اجازه می‌دهد تنها در صورت وجود کیفیات یا اوضاع و احوال خاصی، از آن قاعده

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

منحرف شوند. در این نوع از کیفردهی که بر اساس رهنمودهای تعیین کیفر از پیش مشخص‌شده است، قاضی می‌تواند تعیین کیفر نماید؛ این رهنمودها در اصل به‌عنوان روشی برای نظارت بر صلاحدید قضایی، البته بدون اینکه صلاحدید قضایی نادیده گرفته شود و به‌عنوان ابزاری برای اصلاح ناهماهنگی منتج از کیفردهی فردی ایجاد شده است. رهنمودهای تعیین کیفر بر مبنای این اندیشه ایجادشده‌اند که برای جرائم اشد و مجرمان مکرر، باید مجازات شدیدتری تعیین شود. در این رهنمودها «قابلیت مجازات پذیری»بر اساس دو عامل اصلی «شدت جرم» و «سابقه مجرمانه» صورت می‌پذیرد.

کیفردهی فرضی اهداف متعددی را دنبال می‌کند؛ ایجاد تناسب بین کیفر و صدمه حاصل از رفتار مجرمانه، ایجاد نظام منصفانه‌تر در کیفردهی، کاهش شدت مجازات‌ها، محدود کردن مجازات زندان به جرائم شدید، کاهش اختیارات قضات و سایر مقامات در تعیین کیفر، تعیین کیفرهای خاص برای مجرمانی که در شرایط استثنایی مرتکب جرم شده‌اند، حذف آزادی زودهنگام برای مجرمان و مشارکت در درمان و باز پذیری داوطلبانه زندانیان بدون اینکه بر مدت میزان حبس-شان تأثیرگذار باشد. همچنین در این الگوی کیفردهی، قاضی در مقام تعیین کیفر، نمی‌تواند تعصبات و ذهنیت‌های جنسیتی، قومی و نژادی خود را در تعیین کیفر دخالت دهد.

۳.۴. الگوی کیفردهی به شکل الزام آور

کیفردهی به شکل الزام آور یا الزامی تحمیل کیفرهای حبس با طول مدت مشخص برای جرائم مشخص یا طبقه‌ای از مجرمین مشخص است؛ در این الگو، اختیار تعویق و تعلیق مراقبتی، تعلیق، بررسی استحقاق مجرم برای برخورداری از آزادی مشروط وجود ندارد. برای مثال در آمریکا، ایالت کالیفرنیا، هاوایی، کنتاکی، میشیگان، الیونز، جزء محدود ایالت‌هایی هستند که قوانین مبتنی بر این نوع الگودهی را به تصویب رسانده‌اند. همچنین در میشیگان، اگر مجرم حین ارتکاب جنایت از سلاح خطرناک استفاده کرده باشد، بدون اینکه استحقاق برخورداری از آزادی مشروط را داشته باشد، مکلف به تحمل دو سال حبس تمام مدت است. بعضی از منتقدین در رابطه با آثار بازدارندگی ناشی از چنین الگویی تردید کرده‌اند(مهرا و همکاران، ۱۳۹ص۱۱۲).

در برخی از این رهنمودها مجرم به لحاظ ارتکاب جرم خاص به مدت دو سال حبس محکوم و در طول مدت حبس، امکان بهره‌مندی از آزادی مشروط را ندارد. صدور حکم به سپری کردن اجباری دوره معین در حبس اغلب در جرائم خاص و شدید امکان‌پذیر است. قاتلین و فروشندگان عمده مواد مخدر ازجمله افرادی هستند که در معرض چنین مجازات‌های الزامی و اجباری قرار می‌گیرند. برخی از منتقدان اظهار می‌کنند آیا هیچ گزینه و راه‌حل دیگری برای اجتناب از کیفرهای الزامی وجود ندارد که عامل بازدارنده قوی‌تری نسبت به قوانین مربوط به صدور حکم به مجازات اجباری باشد؟ درحالی‌که راه‌های زیادی به‌عنوان جایگزین کیفردهی الزامی، وجود دارد. این الگو بر اساس تعیین مقدار مشخصی کیفر در قانون و الزام محکوم-علیه به تحمل دقیق همان میزان کیفر تعریف شده است. در الگوی کیفردهی الزامی قاضی، در حکم، میزان دقیقی از کیفر برای مثال ده سال را تعیین می‌نماید و مجرم ملزم است این میزان را تحمل کند. این مقدار توسط قانون‌گذار تعیین‌شده است و قاضی هیچ اختیاری برای کاستن آن یا افزایش آن ندارد.

مجازات‌های حدی و برخی از مجازات‌های تعزیری اعدام و حبس ابد اجباری نظیر آنچه در قانون مبارزه با مواد مخدر ذکرشده از مصادیق این الگوی کیفردهی است؛ بنابراین، اگر مجازات قانونی جرمی در قانون اعدام و یا حبس ابد بدون امکان تقلیل باشد، مدل کیفردهی الزامی است. در کیفردهی الزامی برای جرائم مشخص که اغلب جرائم خشن و شدید هستند مدت معینی به‌عنوان مجازات تعیین‌شده است که قاضی قانوناً ملزم به تعیین آن است. این کیفرها از رهگذر نظام تقنینی ایجادشده‌اند تا نظام قضایی. این‌گونه کیفرها بیشتر در نظام کیفری کامن-لا رایج است تا نظام کیفری رومی ژرمنی. در نظام‌های رومی ژرمنی معمولاً مجازات‌ها دارای حداقل و حداکثر هستند. تفاوت کیفردهی معین با کیفردهی الزامی در این است که در کیفردهی معین نهادها و مقامات ارزیابی‌کننده کیفر با توجه به نحو اجرای کیفر و بروز نشانه‌های اصلاح در مجرم می‌توانند پیش از پایان مدت حبس وی را آزاد کنند در حالی در کیفردهی الزامی

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

محکوم‌علیه مکلف به تحمل کامل مجازات است(مهرا، ۱۳۹۶، ص ۱۱۵).

۴. تحلیل الگوهای کیفرگذاری جرائم سایبری در قوانین ایران و عراق

مهمترین الگوهای کیفر گذاری در قوانین ایران و عراق بر مبنای نسبت های اصلی، تکمیلی و تبعی بودن همچنین بر مبنای نوع وخامت و شدت و ضعف است که شرح آن به اشکال ذیل است:

۴.۱. الگوی مبتنی بر نسبت دار بودن بین جرائم سایبری

مجازات‌ها در یک دسته‌بندی کلی به سه دسته «اصلی»، «تکمیلی» و «تبعی» تقسیم می‌شوند. مجازات اصلی به مجازاتی گفته می‌شود که در قوانین جزایی، برای آن مجازات پیش‌بینی می‌شود.

علاوه بر این نوع مجازات، قانونگذار مجازات‌های تکمیلی و تبعی را نیز پیش‌بینی کرده است که با توجه به اوضاع و احوال مجرم و جرم در کنار مجازات‌های اصلی در مورد محکوم‌علیه اجرا می‌شوند. مجازات اصلی مجازاتی است که حسب مورد و به طور خاص در قوانین جزایی برای هر جرمی پیش‌بینی می‌شود همچنین قاضی می‌تواند برای تکمیل مجازات اصلی، مجازات دیگری را نیز در نظر بگیرد که در اصطلاح به آن مجازات تکمیلی گفته می‌شود. مجازات تبعی نیز مجازاتی است که تبعاً، برای محکومیتی بار می‌شود و نیازی به قید آن در حکم دادگاه وجود ندارد. مجازات‌های تکمیلی و تبعی مجازات‌هایی است که به حکم قانون یا دادگاه با مجازات اصلی جمع می‌شود و علاوه بر مجازات اصلی برای محکومان اجرایی می‌شود. با این تفاوت که مجازات‌های تبعی به تبع محکومیت و به حکم قانون اعمال می‌شود و مجازات‌های تکمیلی به تبع محکومیت اما به حکم دادگاه تعیین می‌شود.

مجازات تکمیلی زمانی مصداق پیدا می‌کند که قانونگذار به قاضی اجازه می‌دهد علاوه بر مجازات اصلی و در کنار آن، مجازات‌های تکمیلی را نیز در رای خود صادر کند. ویژگی بارز مجازات تکمیلی، اختیاری بودن آن است. به این معنا که قاضی می‌تواند از مجازات تکمیلی در کنار مجازات اصلی استفاده کند.

۴.۲. الگوی مبتنی بر نوع وخامت و شدت و ضعف داشتن جرائم سایبری

وخامت وشدّت مجازات یکی دیگر از مبانی طبقه بندی آنهاست. از این نقطه نظر ، مجازات دائمی در مقابل مجازات موقت قرار می گیرد. دوام وموقت بودن از ملاکهائی است که منحصراً جهت مقایسه جرائم سالب آزادی به کار میرود. قانونگذار برای تعیین درجه وخامت مجازات ،در قانون مجازات عمومی سابق سه درجه مجازات، جنائی،جنحه وخلاف را به دست داده بود. ولی در قانون مجازات اسلامی ، این طبقات بر حسب نوع جرائم به پنج دسته، حدود، قصاص، دیات، تعزیرات و مجازات بازدارنده تقسیم بندی شده است.

استقراء در قوانین ایران و عراق حاکی از آن است که در عراق، الگوهای کیفردهی به دلیل شرایط خاص امنیتی، ممکن است شدت بیشتری داشته باشند. قوانینی که برای مبارزه با جرائم سایبری وضع شده‌اند، غالباً بر حفظ نظم جامعه و امنیت عمومی تأکید دارند. هر دو کشور دارای قوانین خاصی برای جرائم سایبری هستند و به حفظ حقوق فردی و امنیت عمومی اهمیت می‌دهند. همچنین هر دو کشور به وجود مجازات‌های سخت و جدی در زمینه جرائم سایبری تأکید دارند.

با این اوصاف در این میان تفاوت هایی نیز مشهود است. چراکه در ایران، قوانین بیشتر بر روی حفظ حقوق فردی و اصلاح مجرمین تأکید دارند، در حالی که عراق بیشتر به حفظ امنیت ملی و مقابله با تهدیدات نوظهور توجه دارد. مضافاً اینکه شدت مجازات‌ها در عراق ممکن است به دلیل شرایط بحرانی امنیتی شدیدتر باشد.

در نتیجه می توان گفت که الگوهای کیفردهی جرائم سایبری در حقوق ایران و عراق نشان‌دهنده رویکردهای متفاوت و در عین حال مشترک این دو کشور در مقابله با تهدیدات ناشی از فضای سایبری است. با توجه به تحولات سریع فناوری اطلاعات، نیاز به بروز رسانی و تطبیق قوانین با شرایط جدید الزامی به نظر می‌رسد.

۵. کاربست قطعیت، ترمیم یافتگی و تناسب در کیفرگذاری جرائم سایبری

در کیفرگذاری جرائم سایبری سه محور کلی در کاربست وجود دارد:

۵.۱. ترجیح قطعیت کیفردهی نسبت به شدت آن

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

یکی از کارآمدترین راهکارهای پیشگیری از جرم در حوزه فضای مجازی، اصل «قطعیت مجازات»است. این اصل بر این باور استوار است که احتمال قطعی اعمال تحریم، تأثیر بازدارندگی بسیار بیشتری نسبت به صِرف شدت مجازات دارد؛ زیرا مجرم بالقوه همواره از شانس بالای کشف جرم و اجرای کیفردهی هراسان خواهد بود. (خالقی و دیگران، ۱۳۹۳، ص۷۱-۷۲) در جرائم سایبری که به دلیل ماهیت فرامرزی و پنهانی، آمار تاریک (میزان جرائم کشف‌نشده) بالایی دارند، تضمین اجرای قانون از اهمیت دوچندانی برخوردار است. بدین ترتیب، قانونگذار باید به جای وضع حبس‌های طویل‌المدت که عملاً امکان اجرای آنها اندک است، بر سازوکارهای مؤثر کشف جرایم و ضمانت اجرای سریع تأکید ورزد.

۵.۲. ترمیم یافتگی یا بازسازندگی در جرائم سایبری

در مقابل نگاه سزاگرای محض، اندیشه ترمیم‌یافتگی[۲] سعی دارد پیوندهای گسسته‌شده میان بزه‌دیده، جامعه و مجرم را بازسازی کند. در جرائم سایبری که اغلب خسارات آن مالی، حیثیتی یا معنوی است و قابل محاسبه با ابزارهای سنتی نیست، اصل ترمیم‌یافتگی کارکرد ویژه‌ای می‌یابد. مطابق این اصل، تأکید بر جبران خسارت (از طریق بازگرداندن داده‌ها یا پولشویی معکوس) و عذرخواهی آنلاین مقدم بر حبس زدن مجرم است. (فاژه، ۱۳۹۵، ص۷۳-۷۴) در حقوق ایران، قانون جرائم رایانه‌ای در مواد مرتبط با کلاهبرداری و جعل، جبران خسارت را شرط تخفیف مجازات قرار داده است؛ در حالی که حقوق عراق بیشتر بر مجازات‌های سلبی (حبس و جریمه نقدی) متمرکز است و جنبه‌های جبرانی در آن کمرنگ‌تر می‌نماید.[۳]

۵.۳. تناسب جرم و مجازات در جرائم سایبری

اصل تناسب که در حقوق مدرن با شعار «مجازات باید همسنگ جرم باشد» تجلی می‌یابد، در جرائم سایبری با چالش«دشواری سنجش شدت خسارت» مواجه است. آیا هک کردن یک بانک و هک کردن یک حساب شخصی خانوادگی، هر دو مستحق سال‌ها حبس هستند؟ مطابق این اصل، قانونگذار و قاضی موظفند میان «وخامت جرم» (نوع اقدام مجرمانه مانند تخریب زیرساخت‌های حیاتی) و «شدت مجازات» تناسب برقرار کنند. در حقوق ایران، قانونگذار در قانون تشدید مجازات جرایم اقتصادی (مصوب ۱۳۹۸) سعی کرده با تفکیک «مفسد فی الارض» از محتکران عادی، نسبتی میان جرم و مجازات ایجاد کند؛ اما در عراق، به دلیل شرایط خاص امنیتی پس از داعش و ناامنی‌های سیاسی، گاهی قانونگذار «تروریسم سایبری» را تعریف بسیار موسعی می‌کند که مجازات‌های سنگین و نامتناسب با جرم شخص حقیقی را به دنبال دارد.

نتیجه گیری

مهمترین یافته های پژوهش بر اساس موارد مذکور عبارتند از:

۱. . در حقوق ایران و عراق در عرصه جرائم سایبری تفاوت هایی نیز مشهود است به این معنا که در کشور ایران، توجه بیشتری به ابعاد اجتماعی و حفظ حقوق فردی وجود دارد، در حالی که عراق بیشتر بر روی امنیت ملی و تهدیدات ناشی از جرائم سایبری تمرکز دارد. علاوه بر این به لحاظ تنویع و اقسام و در واقع از نظر نوع و شدت مجازات‌ها، عراق ممکن است مجازات‌های سنگین‌تری برای جرائم سایبری شامل گردد.

۲. جرایم سایبری، به عنوان یکی از چالش‌های اصلی عصر دیجیتال، اثرات عمیقی بر جوامع و نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف، از جمله ایران و عراق، گذاشته‌اند. با توجه به گسترش سریع فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، توجه به این مقوله و ایجاد چارچوب‌های قانونی مناسب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۳. در حقوق ایران، مصادیق جرم سایبری شامل اقداماتی نظیر مهاجرت به داده‌ها، سوءاستفاده از اطلاعات شخصی، تخریب اطلاعات، جرائم مالی سایبری و انتشار محتوای غیرمجاز است. این مصادیق نشان‌دهنده‌ی تنوع گسترده جرایم سایبری هستند و تأکید بر نیاز به وضع قوانین کارآمد و فرایندهای قضایی مناسب را تقویت می‌کند. به ویژه در زمینه حفاظت از حقوق شخصی افراد، مقابله با نشر اطلاعات نادرست و تضمین امنیت داده‌ها، ضرورت وجود قوانین جامع و بازدارنده احساس می‌شود.

۴. در عراق نیز، مصادیق جرم سایبری شامل هک و نفوذ، تولید و توزیع محتوای غیرقانونی، فریب و کلاهبرداری اینترنتی، آسیب رساندن به

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir
Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477
ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

سیستم‌ها و نشر اطلاعات دروغین است. این موارد نه‌تنها به تهدیدات امنیتی متمایل هستند بلکه می‌توانند بر ثبات اجتماعی و اقتصادی کشور نیز اثر بگذارند. با توجه به تحولات سیاسی و اجتماعی در عراق، نیاز به سیستم قضایی و قانونی قوی که قادر به مقابله با این چالش‌ها باشد، بیش از پیش احساس می‌شود.

۵. حضور روزافزون اینترنت و فناوری‌های دیجیتال در زندگی روزمره مردم این کشورها و نفوذ آن به جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی، ضرورت شفاف‌سازی قوانین و مقررات مرتبط با جرایم سایبری را دوچندان کرده است. به علاوه، آموزش و آگاهی عامه درخصوص خطرات و نحوه‌ی مقابله با جرایم سایبری به عنوان ابزاری کلیدی در پیشگیری از این جوامع در نظر گرفته می‌شود.

۶. در نهایت، همکاری‌های بین‌المللی و تبادل اطلاعات میان کشورها در زمینه‌های حقوقی و امنیتی برای مبارزه با جرایم سایبری، نقش مهمی در کاهش این نوع جرایم ایفا خواهد کرد. بنابراین، تقویت و بهبود زیرساخت‌های قانونی و آموزشی در کنار تنوع و تغییرات مستمر در فناوری، الزامات کلیدی برای مقابله با چالش‌های ناشی از جرایم سایبری در ایران و عراق به شمار می‌رود.

۷. مقایسه بین حقوق ایران و عراق حاکی از آن است که بین حقوق این دو کشور مشابهت هایی مشهود است: در هر دو کشور، جرایمی مانند جرایم علیه امنیت ملی، جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و جرایم علیه سازمان‌ها را به عنوان جرم سایبری و از مصادیق این نوع جرم تعریف و در نظر گرفته شده است.

۸. یافته های پژوهش حاکی از آن است که تفاوت هایی بین این دو سیستم در این عرصه مشهود است. چراکه کشور ایران دارای قانون جامع جرایم رایانه‌ای است، در حالی که عراق قانون مجازات الکترونیکی دارد که به‌صورت خاص به جرایم سایبری می‌پردازد. مجازات‌های تعیین شده برای جرایم سایبری در ایران نسبت به عراق، در برخی موارد، سنگین‌تر است. افزون بر این، در قانون ایران، برخی از ضمانت‌های قانونی برای متهمان جرایم سایبری بیشتر از قانون عراق است

۹. الگوهای کیفردهی جرائم سایبری در گستره حقوق ایران و عراق با وجود اشتراکات ناشی از ریشه های فقهی، فرهنگی دارای تفاوت هایی نیز می باشد. به صورتی که عملا تحت تاثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی همچنین پیشرفت های تکنولوژیکی شکل گرفته است.

۱۰. اولین و معروف ترین نوع از الگوی کیفردهی، کیفر دهی به شکل معین است. در قالب بندی این الگو، مجرم به میزان معین و الزام‌آوری از کیفر محکوم می‌شود. در کیفردهی معین، مجرم به‌صورت خودکار به میزان معین و ثابتی از کیفر که توسط قانون‌گذار تعیین‌شده است محکوم‌شده که می‌بایست به‌صورت کامل تحمل شود. در این الگو، برخلاف الگوی نامعین، مجرم به طیفی از مجازات- محکوم نشده و صلاحدید قضایی در آن جایگاهی ندارد. این الگو اغلب، با توجه به شدید و ثابت بودن مجازات، برای جرائم خاص یا مجرمان مکرر به کار گرفته می‌شود

۱۱. در عراق، الگوهای کیفردهی به دلیل شرایط خاص امنیتی، ممکن است شدت بیشتری داشته باشند. قوانینی که برای مبارزه با جرائم سایبری وضع شده‌اند، غالباً بر حفظ نظم جامعه و امنیت عمومی تأکید دارند. هر دو کشور دارای قوانین خاصی برای جرائم سایبری هستند و به حفظ حقوق فردی و امنیت عمومی اهمیت می‌دهند. همچنین هر دو کشور به وجود مجازات‌های سخت و جدی در زمینه جرائم سایبری تأکید دارند.

۱۲. با این اوصاف در این میان تفاوت هایی نیز مشهود است. چراکه در ایران، قوانین بیشتر بر روی حفظ حقوق فردی و اصلاح مجرمین تأکید دارند، در حالی که عراق بیشتر به حفظ امنیت ملی و مقابله با تهدیدات نوظهور توجه دارد. مضافا اینکه شدت مجازات‌ها در عراق ممکن است به دلیل شرایط بحرانی امنیتی شدیدتر باشد.

در نتیجه می توان گفت که الگوهای کیفردهی جرائم سایبری در حقوق ایران و عراق نشان‌دهنده رویکردهای متفاوت و در عین حال مشترک این دو کشور در مقابله با تهدیدات ناشی از فضای سایبری است. با توجه به تحولات سریع فناوری اطلاعات، نیاز به بروز رسانی و تطبیق قوانین با

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

شرایط جدید الزامی به نظر می‌رسد.

[۱] . « مادۀ ۲۸۷: ۱ – یقع التزویر المادی باحدی الطرق التالیۀ: أ – وضع امضاء أو بصمۀ اب‌ها‌م أو ختم مزورۀ أو تغییر امضاء أو بصمۀ اب‌ها‌م أو ختم صحیحۀ. ب – الحصول بطریقۀ المباغتۀ أو الغش علی امضاء أو بصمۀ أو ختم لشخص لا یعلم مضمون
المحرر علی حقیقته.ج – ملء ورقۀ ممضاۀ أو مبصومۀ أو مختومۀ علی بیاض بغیر قرار صاحب الامضاء أو البصمۀ أو الختم. وکذلک اساءۀ استعمال الامضاء أو البصمۀ أو الختم. د – اجراء ای تغییر بالاضافۀ أو الحذف أو التعدیل أو بغیر ذلک فی کتابۀ المحرر أو الارقام أو الصور
أو العلامات أو ای امر آخر مثبت فیه. هـ – اصطناع محرر أو تقلیده. ۲ – ویقع التزویر المعنوی باحدی الطرق التالیۀ: أ – تغییر اقرار اولی الشأن الذی کان الغرض من تحریر المحرر ادراجه فیه. ب – جعل واقعۀ مزورۀ فی صورۀ واقعۀ صحیۀ مع العلم بتزویر‌ها. ج – جعل واقعۀ غیر معترف ب‌ها فی صورۀ واقعۀ معترف ب‌ها. د – انتحال شخصیۀ الغیر أو استبدال‌ها أو الاتصاف بصفۀ غیر صحیۀ وعلی وجه العموم تحریف الحقیقۀ فی محرر أو اغفال ذکر بیان فیه حال تحریره فیما اعد لاثباته.»

[۲] Restorative Justice

[۳] . ماده ۴۰ قانون مبارزه با جرائم اطلاعاتی در عراق است حاکی از آن است که رویکرد این کشور غالبا کیفری صرف است

Journal of
Modern Jurisprudence and Law
Homepage: http://www.jaml.ir

Print ISSN: 2717-1469 | Online ISSN: 2717-1477

ISC | SID | NOORMAGS | MAGIRAN | Google Scholar

منابع

الف) منابع فارسی و عربی

* قرآن کریم

۱. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۸). حقوق جزای عمومی. تهران: نشر میزان.

۲. آقایی نیا، حسین. (۱۳۹۷). جرائم رایانه‌ای و فضای مجازی. تهران: انتشارات جنگل.

۳. پورسید، بهروز. (۱۳۹۹). حقوق جزای اختصاصی: جرائم سایبری. تهران: نشر مجد.

۴. الحسنی، عبدالرزاق. (۲۰۱۸). شرح قانون العقوبات العراقی. بغداد: المکتبة القانونیة

۵. حبیب زاده، محمدجعفر. (۱۳۹۶). مبانی جرم‌شناسی. تهران: نشر جنگل.

۶. رستمی، هادی، (۱۳۹۵)، «تقابل وظیفه‌گرایی و غایت‌گرایی فایده‌محور در توجیه کیفر»، پژوهش‌نامهٔ حقوق کیفری، سال هفتم، شمارهٔ دوّم

۷. رضوانی، محمدحسن. (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی جرائم رایانه‌ای در ایران و عراق. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی.

۸. السامرائی، خالد عبدالوهاب. (۲۰۱۹). الجرائم السیبرانیة فی العراق. بغداد: منشورات جامعة بغداد

۹. صانعی، پرویز. (۱۳۸۹). حقوق جزای عمومی. تهران: نشر میزان.

۱۰. الطائی، مهدی صالح. (۲۰۲۰). الحقوق الجنائیة فی الفضاء الإلکترونی. النجف: دار الأضواء.

۱۱. مجیدی، سید مسعود. (۱۳۹۵). جرائم علیه امنیت ملی در فضای سایبر. تهران: نشر دانشکده علوم قضایی.

۱۲. مهرا، نسرین، رضوانی، محمدحسن، حسینی، سعید. (۱۳۹۶). «الگوهای کیفردهی در نظام‌های حقوقی ایران و آمریکا». فصلنامه تحقیقات حقوقی. شماره ۷۸. صص ۱۰۵-۱۴۰.

۱۳. نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۹۷). سیاست جنایی ایران در قبال جرائم سایبری. تهران: نشر میزان.

۱۴. هالوی، فرهاد. (۱۳۹۳). نظام‌های کیفردهی در کامن لا و رم ژرمن. تهران: نشر دادگستر.

ب) منابع لاتین

۱۵. Convention on Cybercrime (Budapest Convention), ۲۰۰۱, ETS No.۱۸۵

۱۶. UNODC. (۲۰۱۳). Comprehensive Study on Cybercrime. United Nations.

۱۷. پلیس فتا جمهوری اسلامی ایران: www.cyberpolice.ir

ج) قوانین و اسناد حقوقی

۱۸. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۵۸).

۱۹. قانون مجازات اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۲).

۲۰. قانون جرائم رایانه‌ای، مصوب ۱۳۸۸ (و اصلاحات بعدی).

۲۱. قانون آیین دادرسی کیفری، مصوب ۱۳۹۲.

۲۲. قانون تشدید مجازات مرتکبان جرائم مواد مخدر، مصوب ۱۳۷۶ (و اصلاحات بعدی)

۲۳. قانون العقوبات العراقی رقم (۱۱۱) لسنة ۱۹۶۹ (وتعدیلاته).

۲۴. قانون مکافحة الجرائم المعلوماتیة (الجرائم الإلکترونیة) رقم (۱۰) لسنة ۲۰۱۲ و رقم ۵۵ لسنة ۲۰۰۷ .

۲۵. قانون حمایة البیانات الشخصیة رقم (۳۰) لسنة ۲۰۱۲